

ESPON

EUROPEAN UNION

Co-financed by the European Regional Development Fund

Územními důkazy inspirowe tvorbu politik

TEZE POLITIK

Migrační vzorce a znalostní ekonomika

Územní soudržnost v digitální éře
ovlivněné pandemií COVID-19

Pandemie COVID-19 negativně ovlivnila úroveň a strukturu spotřeby a produkce na celém světě. Evropské regiony a města čelily šoku způsobenému touto pandemií v době, kdy digitalizace, růst znalostní ekonomiky (Knowledge Economy), demografické změny a globalizace změnily trhy práce.

Navzdory všem negativním dopadům na životy lidí a fungování měst a regionů může mít pandemie COVID-19 dlouhodobé inovační účinky, neboť přechod na digitální technologie mohl být urychlen a poskytování digitálních služeb bylo posíleno. Tento vývoj bude i nadále utvářet způsob života a práce lidí, neboť práce na dálku a mobilní pracovní režimy založené na informačních a komunikačních technologiích mohou zajistit větší flexibilitu, pracovní autonomii, lepší rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem a zkrácení doby dojíždění. Tyto posuny mohou znevýhodněným územím poskytnout nové příležitosti k rozvoji, zároveň však mají potenciál zvýšit socioekonomické a územní rozdíly v regionech se špatným nebo žádným přístupem k širokopásmovému připojení k digitálním dovednostem.

Regionální socioekonomická konvergence je hlavním cílem politiky soudržnosti, která bude muset po roce 2020 řešit socioekonomické a územní výzvy spojené s urychlením digitalizace a rostoucí úlohou znalostní ekonomiky.

V této souvislosti tyto teze politik aktualizují důkazy uvedené ve studii EMPLOY (Geografie nové dynamiky zaměstnanosti v Evropě) [ESPON, 2018] a zaměřuje se na dopady pandemie a na institucionální a politický vývoj zabývající se současnými a budoucími výzvami.

KLÍČOVÁ POLITICKÁ SDĚLENÍ

- Aby bylo možné čelit vzniku nových nerovností v oblasti zaměstnanosti a sociálních nerovností, je třeba, aby se evropské a vnitrostátní politické strategie zabývaly sociálními důsledky vzrůstající práce na dálku, a aby se zaměřily na rozšíření příležitostí, které tyto formy práce nabízejí, a na posílení sociálního začlenění v současnosti marginalizovaných skupin a území.
- To s sebou nese silný důraz na politiky v oblasti dovedností a investic do vyššího vzdělávání a odborné přípravy s cílem udržet a/nebo zlepšit konkurenceschopnost evropských regionů a měst. V této souvislosti je třeba zohlednit zaměstnatelnost znevýhodněných skupin, aby se zajistilo sociální začlenění a snížilo riziko chudoby.
- Politiky pro méně rozvinuté regiony by se měly zaměřit na podporu specifické atraktivity těchto území pro podniky a investice, což rovněž pomůže udržet v těchto regionech vysoce kvalifikované lidi.

1

Význam trendů znalostní ekonomiky pro modely zaměstnanosti a mobility

Volný pohyb pracovních sil je jednou ze „čtyř svobod“ EU a jejího jednotného trhu. Přestože mnoho ekonomicky dynamických měst a regionů zaznamenalo značnou migraci kvalifikovaných a částečně kvalifikovaných pracovníků, jiné regiony, zejména na evropské periferii, se potýkají s opačným problémem. Tyto **migrační vzorce vedou ke značným regionálním disparitám** a jsou hlavní příčinou mnoha sociopolitických problémů, kterým dnes Evropa čelí.

Geografická dynamika zaměstnanosti a nerovnoměrné prostorové rozložení pracovních příležitostí mají velké územní dopady a budou mít významné důsledky pro budoucí politiky soudržnosti EU. Rysy znalostní ekonomiky zvyrazňují územní polarizaci růstu a prohlubují regionální rozdíly i územní nerovnováhu mezi městskými a venkovskými oblastmi. Zvýšené rozdíly ve výkonnosti místních ekonomik a trhů práce vyvolávají **potřebu zaměřit se na nové možné strategie na podporu vyváženějšího a udržitelnějšího regionálního růstu, který je součástí hospodářských vzorců a vzorců zaměstnanosti řízených znalostní ekonomikou**. Nerovnoměrný ekonomický rozvoj by se mohl dále promítnout do výrazné diferenciaci vzorců mobility v Evropě; ačkoli regiony bez odvětví souvisejících se znalostmi mají tendenci ztrácet část mladé a kvalifikované populace, místa, která nabízejí široké spektrum znalostních odvětví, mohou přilákat vysoce kvalifikované pracovníky a podpořit jejich růst.

Digitalizace, znalostní ekonomika, demografické změny a globalizace proměňují trhy práce v době, kdy se tvůrci politik potýkají také s dramatickým pandemickým šokem,

který negativně ovlivňuje úroveň a vzorce spotřeby i výroby a vyžaduje nové přístupy k tvorbě politik.

V tomto období mimořádné situace související s **pandemií COVID-19** hrají (a budou hrát) zásadní roli digitální infrastruktura a služby. Zároveň prudce vzrostlo využívání digitálních technologií pro práci na dálku, distanční vzdělávání a poskytování služeb. Tyto trendy **budou mít dlouhodobý dopad na společnost a hospodářství**. Na jedné straně to přináší nové příležitosti pro znevýhodněné oblasti. Na straně druhé zvyšuje socioekonomické a územní nerovnosti pro některé sociální skupiny a územní oblasti se špatným nebo žádným přístupem k širokopásmovému připojení a digitálním dovednostem, neboť digitalizace vyžaduje digitální infrastrukturu, digitální dovednosti a dostupnost.

Hlavním cílem politiky soudržnosti je regionální socioekonomická konvergence. K dosažení tohoto cíle bude muset politika soudržnosti po roce 2020 řešit socioekonomické a územní výzvy spojené s urychlením digitalizace a s rostoucí úlohou znalostní ekonomiky.

Tyto teze politik aktualizují důkazy uvedené ve studii EMPLOY (Geografie nové dynamiky zaměstnanosti v Evropě) [ESPON, 2018] o územních a zaměstnaneckých vzorcích a trendech v znalostní ekonomice a jejich dopadech na regionální a městské/venkovské disparity. Zaměřují se na dopady pandemie COVID-19 a institucionální a politický vývoj související se současnými a budoucími výzvami.

2

Územní a zaměstnanecké vzorce znalostní ekonomiky a jejich vliv na regionální nerovnováhu

Hospodářský růst v EU byl v posledních letech z velké části řízen investicemi do lidského kapitálu a inovací.

Zvyšující se přístup ke znalostem a rozvoj informačních a komunikačních technologií (ICT) umožnily rozvoj evropských ekonomik a současně změnily potřeby trhu práce v oblasti kvalifikace.

Znalostní ekonomiku lze definovat jako ekonomiku, která je „schopna produkovat nové znalosti z technologicky vyspělých odvětví a/nebo funkcí přítomných v územní oblasti a/nebo kde jsou znalosti získávány prostřednictvím vazeb (formálních či neformálních) s jinými ekonomikami“ [ESPON, 2018]. Region znalostní ekonomiky je identifikován jako region, který je „specializovaný buď na high-tech odvětví, nebo na vědecké činnosti, nebo je schopen získávat znalosti z jiných ekonomik prostřednictvím spolupráce a vytváření sítí“. Jedním z důsledků této transformace ekonomik je vznik nové kategorie pracovníků, a to znalostních pracovníků. Podle definice v odborné literatuře je znalostní pracovník vysoce kvalifikovaný jedinec, který je schopen přeměnit znalosti na hmatatelné, inovativní produkty nebo služby a předávat své kompetence a znalosti ostatním [Daugeliene, 2007].

Prostorové rozmístění ekonomických aktivit souvisí s přítomností pozitivních externalit, které určují konkurenční výhody. Zejména ekonomické činnosti založené na znalostech mají tendenci být lokalizovány v **městských oblastech, které nabízejí vysokou úroveň lidského a sociálního kapitálu a dobrou fyzickou dostupnost.** Vzhledem k nerovnoměrnému rozložení regionů znalostní ekonomiky v Evropě je jedním z hlavních důsledků této transformace rostoucí mobilita vysoce kvalifikovaných osob do oblastí, které nabízejí příležitosti odpovídající jejich vlastní úrovni kvalifikace.

Z nedávné zprávy Evropské komise vyplývá, že v roce 2019 se v EU pracovně stěhovalo 13 milionů osob v produktivním věku, což potvrzuje, že mobilita uvnitř EU roste, i když pomalejším tempem než v předchozích letech [European Commission, 2020a]. Podle údajů z výběrového

šetření pracovních sil v EU mělo 34 % stěhujících se osob v EU terciární úroveň vzdělání, a lze je tedy považovat za „vysoce kvalifikované“, což je o 9 % více než v roce 2009. Nejvýznamnějšími cílovými zeměmi vysoce kvalifikovaných stěhujících se osob v EU jsou Rakousko, Belgie, Francie, Německo a Španělsko. Před brexitem bylo cílovou zemí s největším počtem vysoce kvalifikovaných stěhujících se osob Spojené království.

Mezi hlavní vysílající země patří Itálie, Polsko a Rumunsko, ale také Bulharsko a Portugalsko. **Výsledky týkající se migračních vzorců jsou v souladu s prostorovým rozložením regionů disponujících znalostní ekonomikou** v Evropě (viz kapitola 4). Předchozí studie zjistily, že v severní a západní Evropě dochází k rostoucí koncentraci oblastí znalostní ekonomiky, zatímco jižní, východní a okrajové regiony zaostávají. Regiony s nejvyššími ukazateli znalostní ekonomiky mají ve skutečnosti také nejvyšší míru zaměstnanosti a jsou „přijímajícími“ regiony migračních toků. Vysoce kvalifikovaní a specializovaní mladí pracovníci obecně vykazují vyšší míru mobility než ostatní skupiny obyvatelstva. Je také pravděpodobnější, že se budou stěhovat do regionů s vyšší úrovní hrubého domácího produktu (HDP) a výskytem znalostní ekonomiky, ale také z venkovských do městských regionů – zejména do hlavních měst států a regionů. V přijímajících regionech a zemích je přistěhovalectví vysoce kvalifikovaných pracovníků často považováno za důležitý pozitivní faktor rozvoje, a to prostřednictvím toků znalostí a vytvářením místních znalostí. Pro vysílající regiony a země jsou ale dopady negativní, které vedou k tzv. efektu odlivu mozků. Ačkoli existuje množství literatury o dopadu migrantů na ekonomiku přijímající země, existuje jen málo poznatků o účincích na vysílající země a o možném přínosu migrantů vracejících se do své domovské země [ESPON, 2018].

V této souvislosti přispívá soustředění znalostní ekonomiky do některých oblastí k rozvoji územních rozdílů a socioekonomické nerovnováhy v Evropě i v rámci členských států. Tyto nerovnováhy mohou podněcovat politické turbulence a mít negativní dopady na evropskou stabilitu a soudržnost.

3

Znalostní ekonomika, COVID-19 a dosavadní vývoj pracovních míst a jejich tvorby

Zvyšování konkurenceschopnosti Evropy prostřednictvím **inovací stimuluje tvorbu nových pracovních míst**. V této souvislosti je zapotřebí kvalifikovanější pracovní síly, která bude schopna přispívat k technologickému vývoji a přizpůsobovat se mu. Rozvoj dovedností a kompetencí pracovníků je často považován za součást mechanismu vedoucímu k dosažení inovačních cílů, nikoli za cíl sám o sobě, a zanedbávání tohoto rozměru inovací může bránit účinnosti politiky [Eurofound, 2018]. Prognózy předpovídají, že profesní struktura zaměstnanosti v ekonomice se mění ve prospěch kvalifikovaných, nemanuálních profesí. Analýzy rovněž zdůrazňují posun směrem k větší samostatnosti, menší rutině, většímu využívání informačních a komunikačních technologií, menšímu počtu fyzických úkolů a většímu počtu sociálních a intelektuálních úkolů v období prognózy do roku 2030 [Kraatz, 2020]. Nové formy práce, jakými jsou práce na dálku a práce na platformě, vyžadují lepší digitální zkušenosti.

Výzkum odhalil **v EU v oblasti dovedností řadu problémů**, které brání adekvátně reagovat na tyto požadavky. Jde o předčasné ukončování školní docházky, nízkou míru účasti dospělých na odborné přípravě a vzdělávání, nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi a nezaměstnanost mladých lidí [Kraatz, 2020]. **Znalostní ekonomika je jedním z klíčových faktorů, které definují novou poptávku po dovednostech v Evropě**. Vyžaduje specializovanou a vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, například v oblasti ICT a strojírenství. Kromě toho se od ostatních odvětví odlišuje svou schopností vytvářet (a vyžadovat) vysoce kvalifikovanou a vysoce placenou pracovní místa a vyvolávat vedlejší účinky pro vytváření pracovních míst v souvisejících odvětvích, což podporuje poptávku po zvyšování kvalifikace pracovníků [ESPON, 2019].

Jak se předpokládalo, **znalostní ekonomika je také hnací silou migrace vysoce kvalifikovaných pracovníků**, která zase pomáhá rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech v přijímajících regionech a zemích disponujících znalostní ekonomikou. Tento výsledek však silně závisí na schopnosti přijímajícího regionu/země zajistit vysoce kvalifikovaným migrantům pracovní místa odpovídající jejich schopnostem [Todisco et al., 2003; Gracia Pires, 2015; Milasi et al., 2020; Grubanov-Boskovic et al., 2020].

Kromě výše popsaných dlouhodobých trendů vyvolaných znalostní ekonomikou měla pandemie globální šokové účinky na výrobní systémy a trhy práce v EU a negativně ovlivnila zejména osoby s nízkou kvalifikací, mládež, ženy a migranty. Zároveň pandemie urychlila poptávku po digitálních dovednostech, neboť bylo nutné rozšířit a řídit využívání práce na dálku a obsloužit více klientů online.

Během pandemie se **digitální infrastruktura a služby staly ještě důležitějšími pro práci na dálku a dálkové studium**. Pro pracovníky může práce na dálku a mobilní práce založená na informačních a komunikačních technologiích (TICTM) znamenat větší časovou a místní flexibilitu, větší pracovní autonomii, lepší rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem a zkrácení doby dojíždění. Práce na dálku může také zlepšit pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním postižením, starší pracovníky, ženy s pečovatelskými povinnostmi a osoby žijící ve venkovských nebo okrajových oblastech [European Parliament, 2021].

TICTM však může také přispět ke vzniku nových nerovností v oblasti zaměstnanosti a sociálních nerovností mezi těmi, kdo mohou pracovat na dálku, a těmi, kdo nemohou, protože jsou zaměstnání v odvětvích, v nichž práce na dálku není možná, nebo proto, že nemají přístup ke kvalitnímu širokopásmovému připojení či širokopásmovému vybavení, nebo jim chybí digitální dovednosti. Pracovní režim TICTM stále využívají převážně vysoce vzdělaní pracovníci s dobrými digitálními dovednostmi. S návratem k „normálu“ po pandemii se očekává, že rozsáhlé využívání práce na dálku bude pokračovat, což vyžaduje přehodnocení způsobu výkonu, koordinace a regulace práce.

V současné době je práce na dálku více rozšířena ve velkých městech a urbanizovaných oblastech než v menších městech a na venkově. Ve městech je více pracovních míst pro práci na dálku (44 %) než ve městech či na předměstích (35 %) nebo ve venkovských oblastech (29 %) [Milasi et al., 2020; Sostero et al., 2020]. Během krize COVID-19 mělo navíc 61 % osob žijících ve velkých městech přístup k práci na dálku, na rozdíl od 41 % osob žijících v městech malých [European Commission, 2020a]. Koncentrace práce na dálku v městských oblastech může být způsobena také tím, že pokrytí širokopásmovým připojením je ve venkovských oblastech i přes určitý pokrok stále nižší než ve městech [European Commission, 2020b]. Deset procent domácností ve venkovských oblastech stále není pokryto žádnou fixní sítí a 41 % není pokryto žádnou rychlou širokopásmovou technologií [European Commission, 2020c]. Stejně tak se liší i přístup k internetu v městských a venkovských oblastech; v roce 2019 měla města (92 %), městečka a předměstí (89 % pro obě oblasti) relativně vyšší míru přístupu než venkovské oblasti (86 %) [Eurostat, 2020a]. Tyto rozdíly se v příštích několika letech pravděpodobně ještě zvýší, protože obyvatelé hlavních evropských měst budou mít možnost přejít na internetové služby páté generace (5G) [Eurostat, 2021]. Poskytnutím prostorové flexibility by však TICTM mohl usnadnit práci na dálku a distribuovanou práci, což by přispělo k vyváženějšímu prostorovému rozložení zaměstnanosti a obyvatelstva.

Všeobecně se uznává, že **rozmach práce na dálku po pandemii COVID-19 bude mít pravděpodobně dlouhodobý dopad na prostorové rozložení práce, a to i v okrajových geografických lokalitách**, například přes hranice [ILO, 2016]. TICTM poskytuje pracovníkům mnohem větší prostorovou flexibilitu a lidé se mohou rozhodnout pracovat na dálku, buď z domova, nebo z jiných míst, jako v případě tzv. digitálních nomádů,¹⁾ namísto pravidelného dojíždění do městských/obecních center, kde obvykle sídlí většina kanceláří a obchodních aktivit [Batut and Tabet, 2020; López-Igual and Rodríguez-Modroño, 2020;]. Již nyní existují důkazy, které poukazují na to, že více práce na dálku vede k tomu, že obyvatelé měst opouštějí hustě osídlená a drahá městská centra a vydávají se do méně osídlených předměstí a venkovských oblastí. Například důkazy ze Spojených států ukazují, že po pandemii COVID-19 již došlo k výraznému přesunu obyvatel z nejhustěji osídlených okresů USA do nejméně osídlených okresů [Delventhal and Parkhomenko, 2021].

Práce na dálku by mohla nejen zvýšit atraktivitu bydlení mimo města, ale také vést k poptávkou podmíněnému rozvoji co-workingových prostor nebo zlepšení telekomunikační infrastruktury. Kromě toho se v příměstských a venkovských oblastech mohou projevit také místní vedlejší účinky v důsledku zvýšeného počtu pracovníků TICTM, kteří opouštějí velké metropolitní oblasti, například s přesunem vedlejších ekonomických aktivit z obchodních center do rezidenčních, případně venkovských oblastí [Eurofound, 2020; Delventhal and Parkhomenko, 2021].

Je třeba poznamenat, že rozhodnutí o místě bydliště závisí na kombinaci vzájemně se ovlivňujících faktorů, a nikoli pouze na možnostech zaměstnání, i když ty hrají významnou roli. Mezi další faktory, které ovlivňují toto rozhodnutí, patří blízkost rodiny, přátel a podpůrných sítí, dostupnost a cena bydlení a cenová dostupnost a kvalita služeb (např. vzdělávání a zdravotní služby, doprava, umělecké, kulturní nebo rekreační a volnočasové aktivity). Tyto faktory pravděpodobně zmírňují vliv práce na dálku na prostorové rozložení práce, včetně značné přitažlivosti, kterou mají velké metropolitní oblasti a města [Batut and Tabet, 2020].

4

Klíčové mapy a shluková analýza shrnující zjištěné trendy/vzory

V této části jsou uvedeny aktualizované údaje a mapy ukazatelů projektu ESPON EMPLOY se zaměřením na změny mezi lety 2015 a 2019 (2020, pokud jsou k dispozici) na regionální úrovni (NUTS 2).

Uvažované ukazatele se týkají zejména (1) míry čisté migrace, (2) osob s terciárním vzděláním (jako procento populace), (3) míry zaměstnanosti mladých lidí (ve věku 15–24 let), (4) celkových výdajů na vnitropodnikový výzkum a vývoj (VaV) jako procento HDP a (5) zaměstnanosti v technologických a znalostních odvětvích jako procento celkové zaměstnanosti.

Vzhledem k tomu, že většina údajů je k dispozici za rok 2019, lze jen velmi málo říct o vlivu pandemie COVID-19 na trendy pracovní migrace a na některé ukazatele týkající se digitalizace práce a práce na dálku.

V této části je také uvedena aktualizovaná a integrovaná verze regionálních klasifikací podle potenciální role znalostní ekonomiky v posledním tříletém průměru.

1) Digitální nomádi jsou lidé, kteří využívají telekomunikační technologie k tomu, aby si vydělávali na živobytí a vedli svůj život „kočovným způsobem“. Často pracují na dálku z cizích zemí, kaváren, veřejných knihoven, co-workingových prostor atd., a to prostřednictvím zařízení s možností bezdrátového připojení k internetu, jakými jsou chytré telefony nebo mobilní hotspoty.

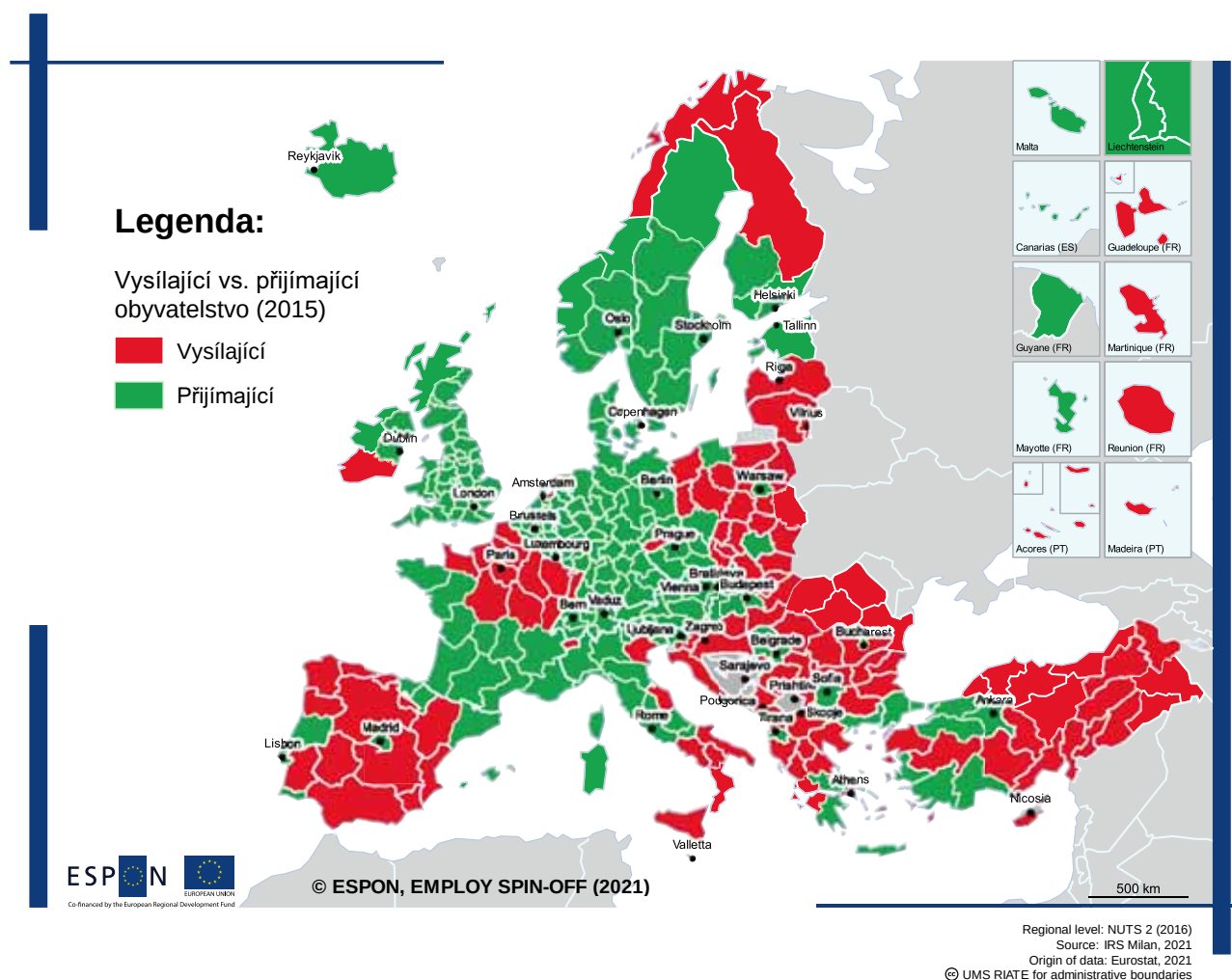
Populační změna

Demografický vývoj je v evropských regionech nerovnoměrný. Městská centra obecně získávají obyvatelstvo, zatímco okrajové regiony a venkovské oblasti ztrácejí obyvatel a/nebo jsou ohroženy vyliďňováním. Při korelaci migračních vzorců s ekonomickými podmínkami – jak

v místě původu, tak v místě určení – je zřejmé, že migrační příliv zaznamenávají regiony s vyšší úrovní HDP na obyvatele a vyšší mírou zaměstnanosti. Zatímco „méně rozvinuté“ a „přechodové“ regiony, které se vyznačují nižší úrovní HDP na obyvatele a nižší mírou zaměstnanosti, zaznamenávají vyšší míru emigrace a stávají se „vysílajícími“ regiony.

Mapa 1a

Vysílající a přijímající regiony evropské migrace (2015)

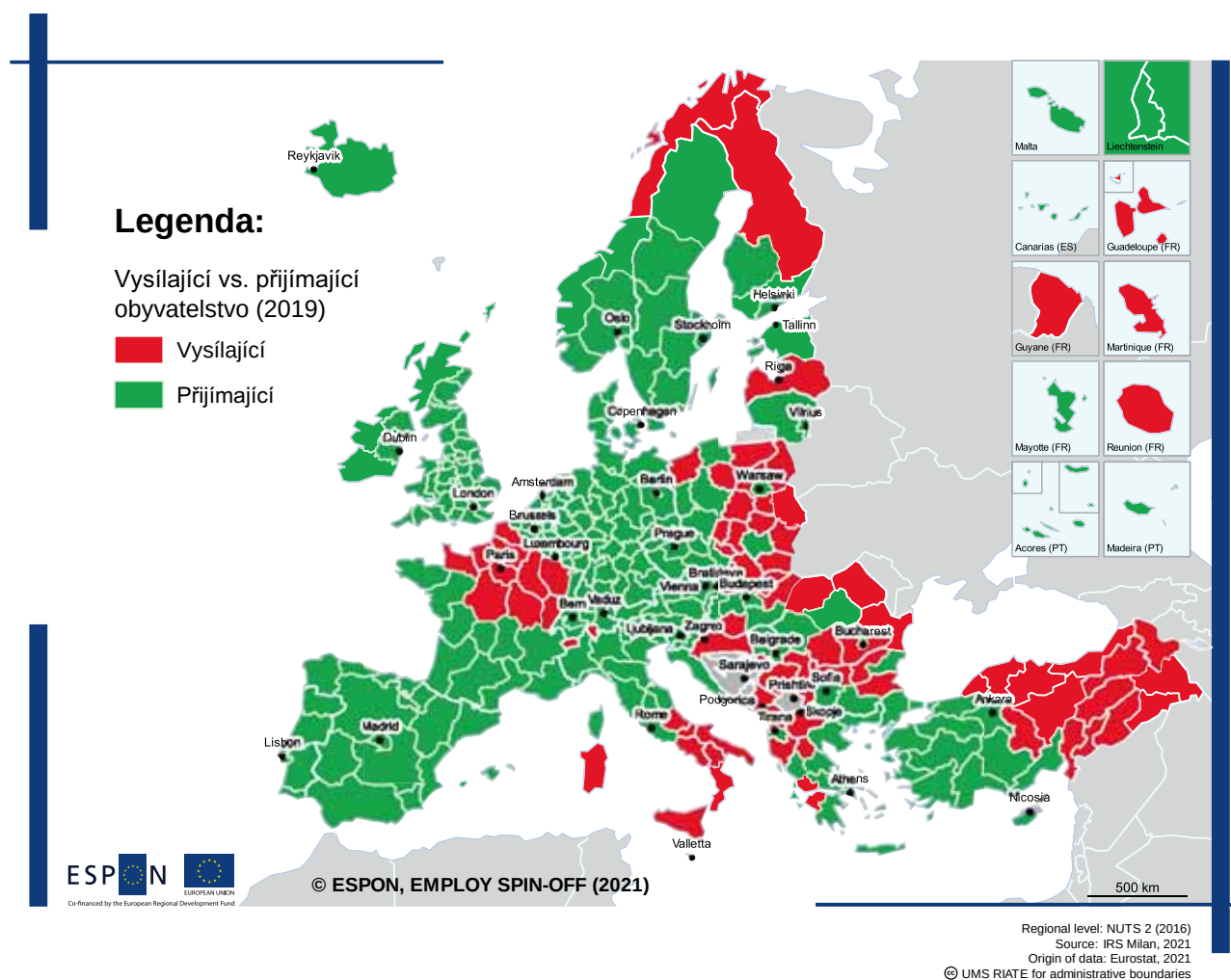

Zdroj: Eurostat (tgs00099).

V roce 2015 činila průměrná míra čisté migrace v zemích monitorovaných programem ESPON 3,1 na 1 000 obyvatel, přičemž se pohybovala od minima -26,9 (subregion Aři, Turecko) po maximum 23,4 (Trevír, Německo), zatímco v roce 2019 činila 2,8, přičemž minimum bylo -32,8 (Çankiri, Kastamonu a Sinop v Turecku) a maximum 40

(Malta). Mapy 1a a 1b zobrazují jak „vysílající“ regiony (se zápornou čistou mírou migrace), tak „přijímající“ regiony (s kladnou čistou mírou migrace) v roce 2015, resp. 2019. Některé regiony, například v Irsku, Španělsku a západním Turecku, přešly v roce 2015 z pozice vysílajících regionů do pozice přijímajících oblastí migrace v roce 2019.²⁾

Mapa 1b
Vysílající a přijímající regiony evropské migrace (2019)

Zdroj: Eurostat (tgs00099).

- 2) Od 50. let 20. století došlo ve francouzských regionech k významným změnám ve struktuře příjezdu a odjezdu. Základní logika je složitější než logika celkové mobility. Směr migračních toků se během těchto 50 let radikálně změnil, dříve atraktivní regiony ztratily na atraktivitu a naopak. Nejvýraznější změnou je pravděpodobně obrácená situace pařížského regionu, který se během půl století změnil z nejatraktivnějšího na nejméně atraktivní region z hlediska čisté migrace. Klesající čistá migrace v pařížském regionu je způsobena především rostoucím počtem odchodů do jiných regionů, přičemž příchody zůstávají prakticky stabilní. **Odcházející jsou především důchodci a rodiny, které se stěhují v rostoucím počtu, zatímco mladí lidé jsou stále přitahováni do hlavního města za účelem studia nebo hledání prvního zaměstnání.** Tato změna svědčí o přitažlivosti jižních a západních regionů Francie, které jsou nyní nejatraktivnějšími cíli migrantů v zemi [viz Baccaïni, 2007].

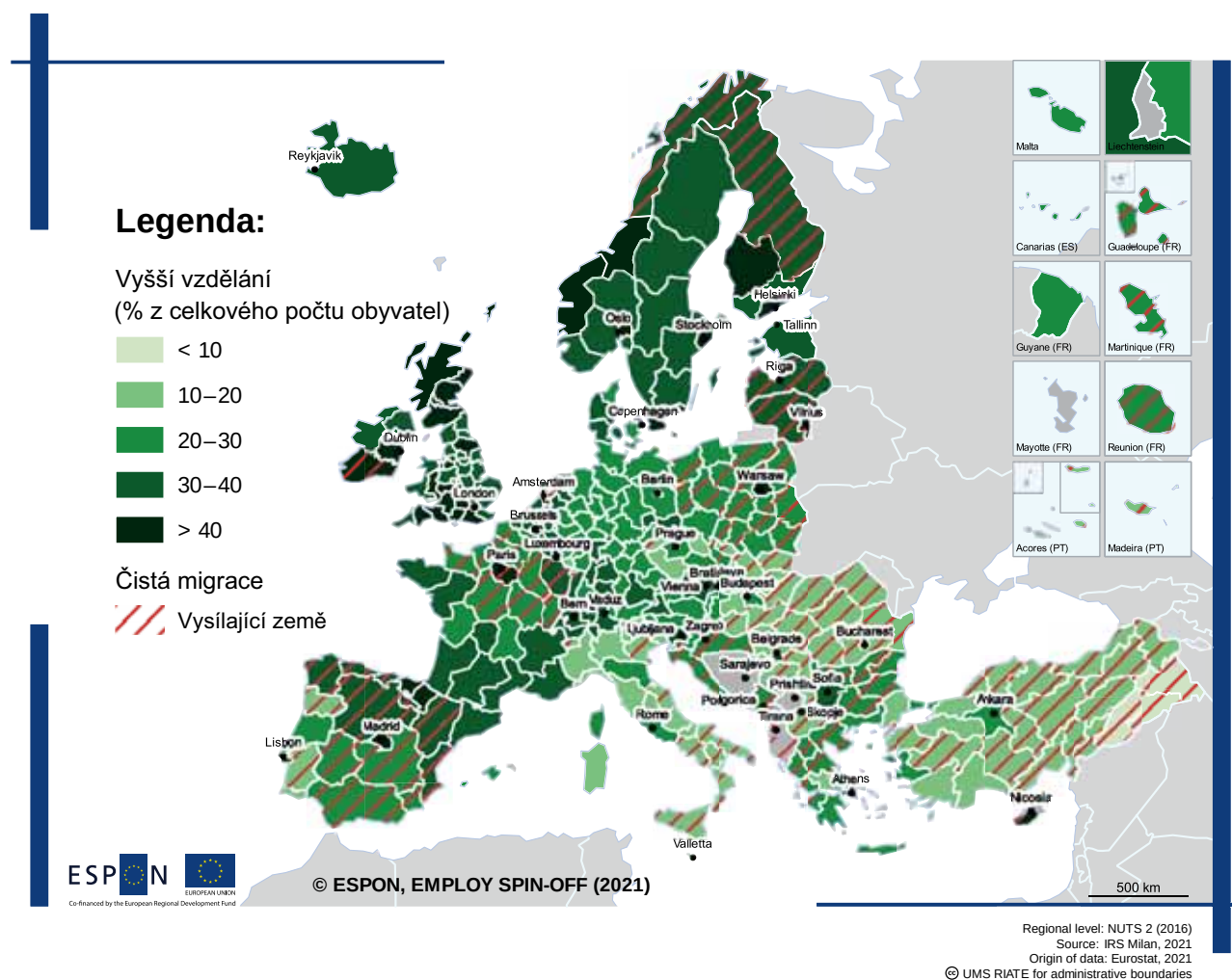
Vyšší vzdělávání

V roce 2019 se míra terciárního vzdělávání ve všech regionech oproti roku 2015 výrazně zvýšila, a to z 29 % v roce 2015 na 33 % v roce 2019. Přetrvávají však velké rozdíly mezi jednotlivými regiony. Podíl obyvatel s terciárním vzděláním se v roce 2019 pohyboval od minima 11,8 % (severovýchod, Rumunsko) po maximum 72 % (vnitřní

Londýn – západ, Spojené království). Obecně lze říct, že nejvyšší míra terciárního vzdělání je zaznamenána v severních a západoevropských regionech a také v partnerských státech programu ESPON (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko), zatímco středomořské regiony zřejmě zaostávají. Mnohé z nich jsou venkovské nebo řídce osídlené regiony s nízkou úrovní pracovních příležitostí pro vysoce kvalifikované pracovníky. Jak například zdůrazňuje

Mapa 2a

Lidé s vyšším vzděláním (jako procento populace) a regiony se zápornou čistou migrací (2015)

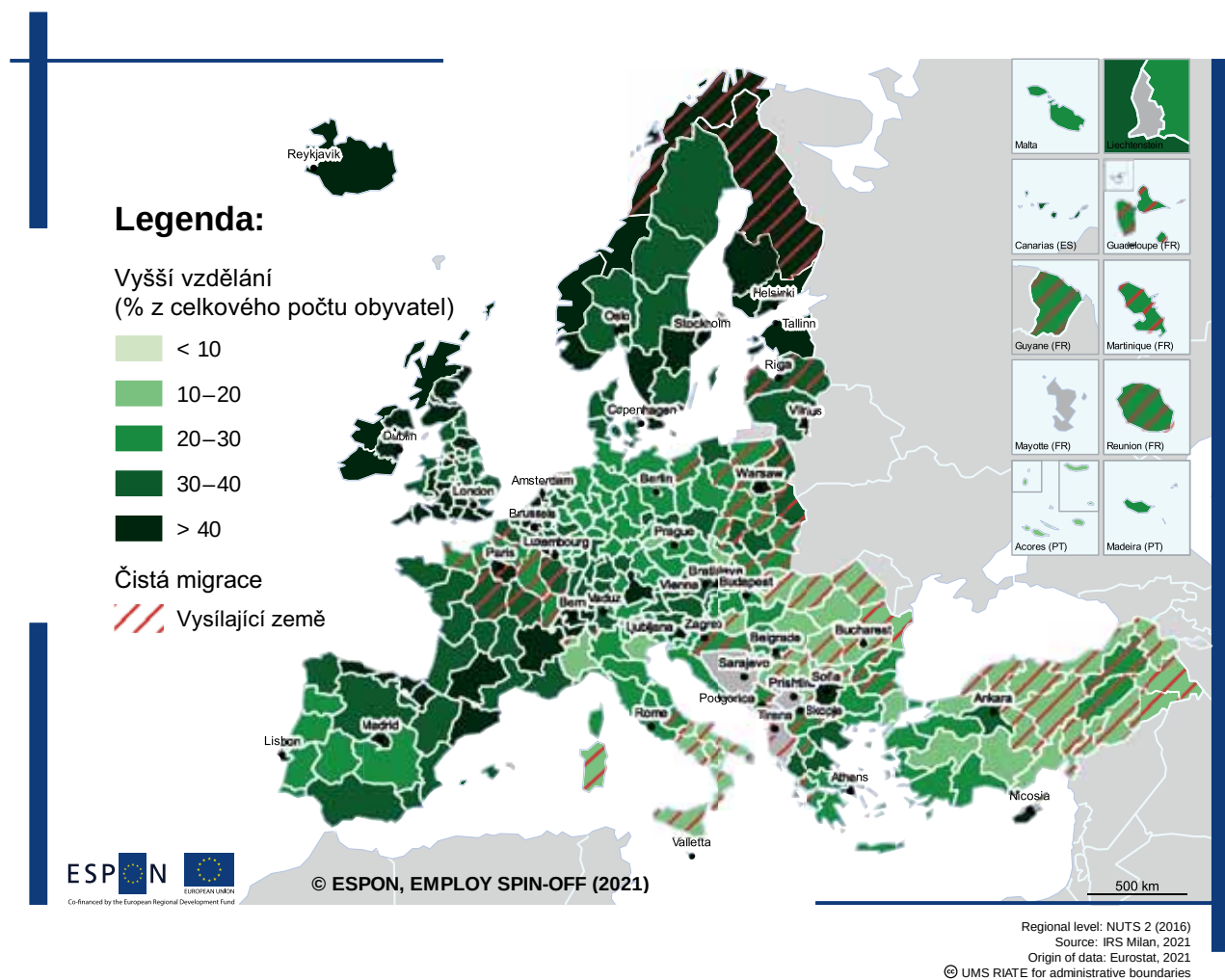
Zdroj: Eurostat (tgs00099 and EDAT_LFSE_04__custom_909921).

nedávná publikace Eurostatu [2020b], ve východním Německu, Itálii, Portugalsku a několika východních členských státech EU zaznamenaly všechny regiony (s výjimkou regionů hlavního města) relativně nízkou úroveň dosaženého terciárního vzdělání. Regiony s nízkou úrovní dosaženého terciárního vzdělání mají tendenci mít nedostatek vysoce kvalifikovaných pracovníků, což může narušit potenciální expanzi znalostních odvětví v těchto oblastech.

Mapy 2a a 2b ukazují přítomnost emigrace (vysílající regiony) s ukazatelem podílu osob s vyšším vzděláním, což potvrzuje, že regiony s vysokým podílem vzdělaných osob neztrácejí své obyvatelstvo, zatímco vysílající regiony se vyznačují nízkým výskytem vzdělaných osob.

Mapa 2b

Lidé s vyšším vzděláním (jako procento populace) a regiony se zápornou čistou migrací (2019)

Zdroj: Eurostat (tgs00099 and EDAT_LFSE_04__custom_909921).

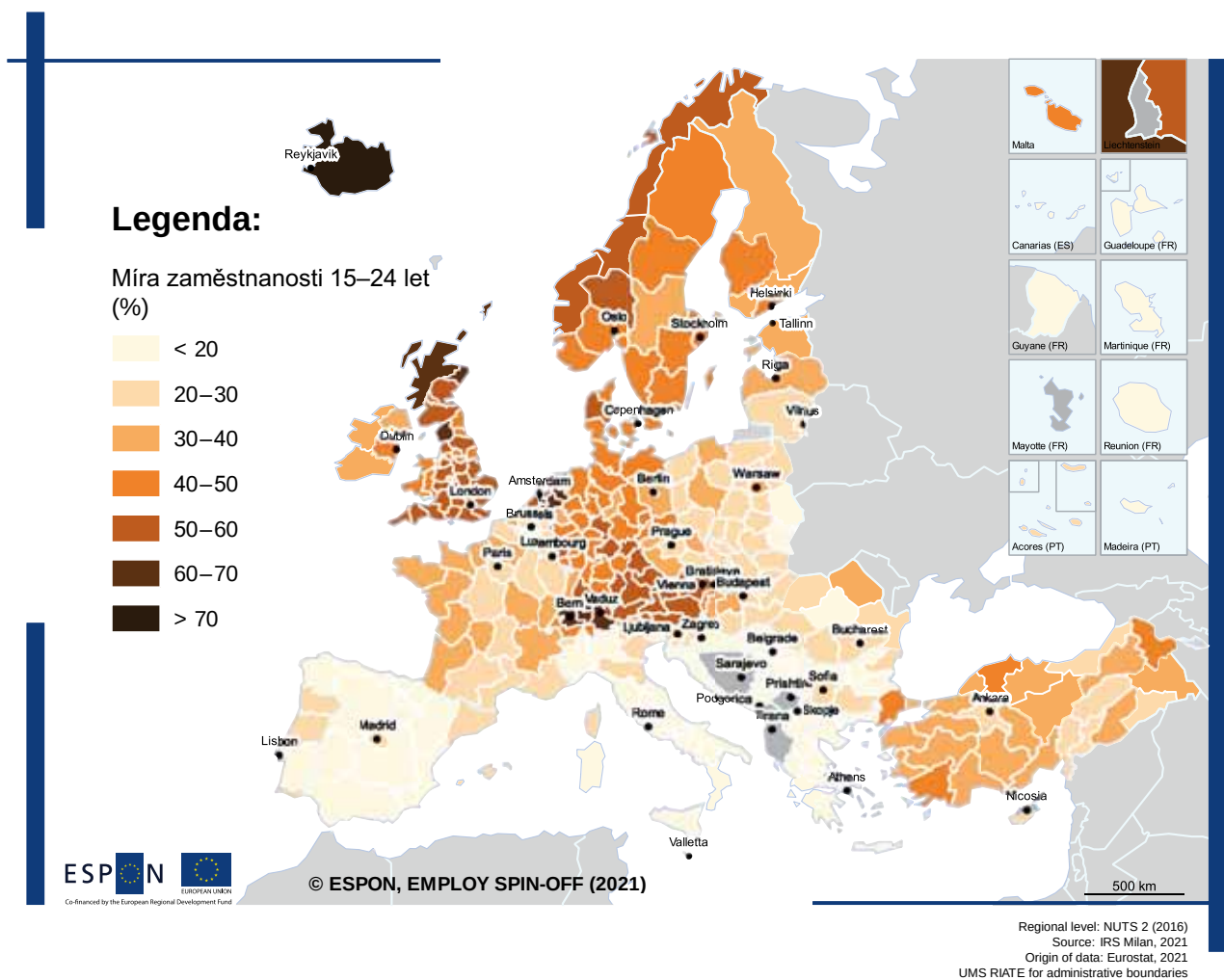
Zaměstnávání mladých lidí

Analýza zaměstnanosti a migrace v Evropě celkově ukazuje, že existuje určitá míra mobility pracovních sil, a to jak pro celou populaci, tak pro mladé lidi. Míra zaměstnanosti mladých lidí (věková skupina 15–24 let) v jižní Evropě v průběhu času klesá, což částečně souvisí s převažujícími „dvoustupňovými“, ³⁾ trhy práce, kde jsou

mladí pracovníci zaměstnávání převážně na základě dočasných smluv, zatímco regiony ve střední Evropě hlásí v podstatě stabilní počty nebo nárůst počtu mladých lidí. Tyto faktory jsou důležitými determinanty mobility pracovních sil, neboť migrace do regionů s lepšími podmínkami pro mladé lidi, zejména pro vysoce kvalifikované pracovníky, je vyšší.

Mapa 3a

Míra zaměstnanosti mladých lidí (15–24 let), 2015

Zdroj: Eurostat (lfst_r_lfe2emppt).

3) Na dvouúrovňovém trhu práce, jak jej definují Bentolila et al. [2012], existuje velký rozdíl mezi náklady na propouštění pracovníků se smlouvou na dobu neurčitou a na dobu určitou a mnohem volnější regulace využívání smluv na dobu určitou než smluv na dobu neurčitou. Jak autoři uvádějí, čím větší je tento rozdíl, tím nižší bude jak míra najímání pracovníků se smlouvami na dobu neurčitou, tak podíl pracovních míst na dobu určitou transformovaných na pracovní místa na dobu neurčitou, z čehož vyplývá, že rozšířené využívání flexibilních smluv na dobu určitou pravděpodobně zvýší nezaměstnanost na trzích práce, které jsou již regulovány přísnými ustanoveními o zabezpečení pracovních míst na dobu neurčitou [Bentolila et al., s. 2].

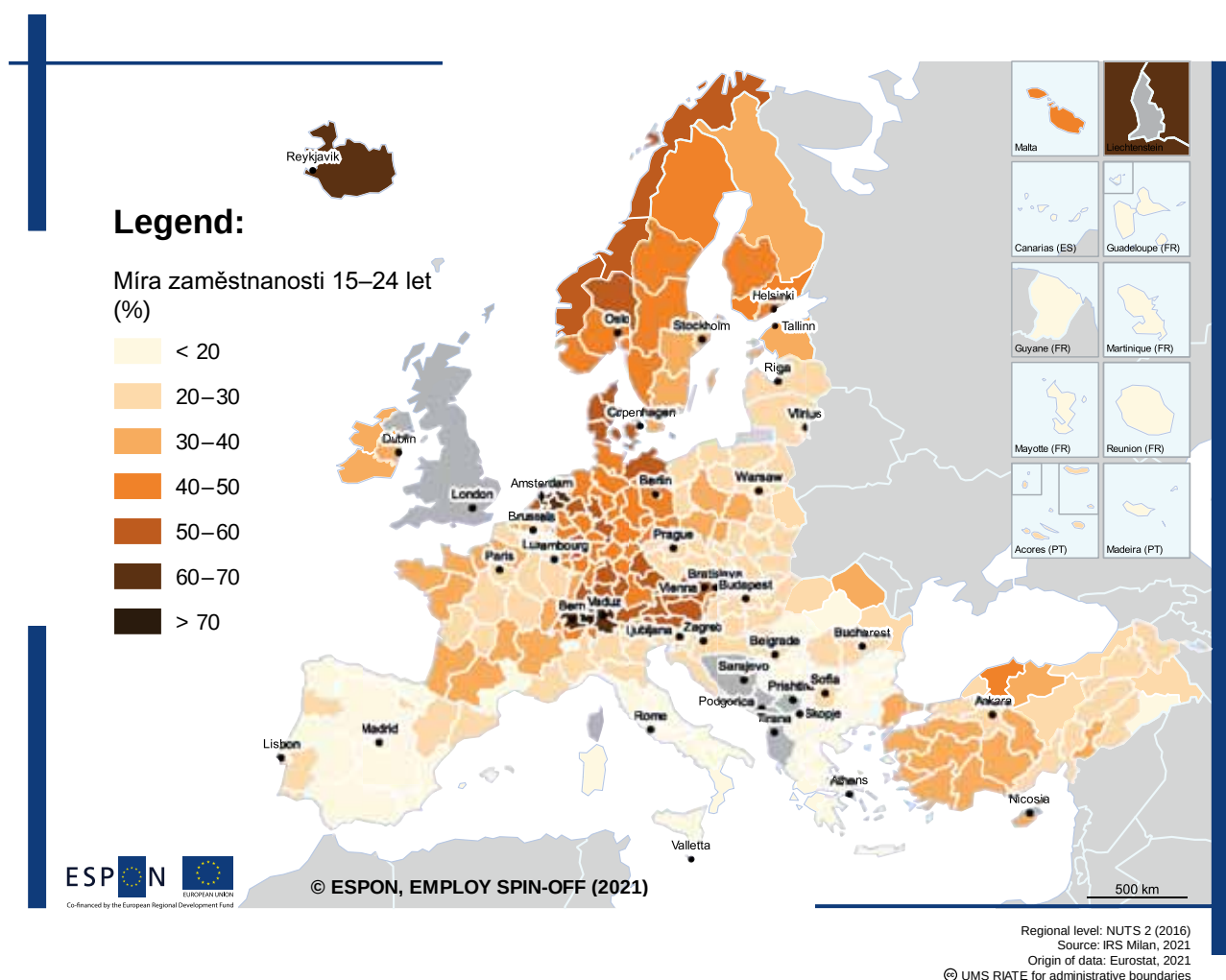

Mapy 3a a 3b ukazují míru zaměstnanosti mladých lidí v roce 2015, resp. 2020. V roce 2015 činila míra zaměstnanosti mladých lidí v průměru 34,3 %, přičemž minimum bylo 7,4 % (Epirus, Řecko) a maximum 73,1 % (Island). Od roku 2015 do roku 2019 se zaměstnanost ve všech regionech výrazně zvýšila (v průměru na 36,4 %), nicméně **v letech 2019 až 2020 byl v důsledku pandemické krize zaznamenán celkový pokles**, kdy hodnota klesla na 32,4 %. Tento pokles byl obzvláště výrazný v jihoevropských

ských regionech, kde mladí lidé, především zaměstnaní na dobu určitou, přišli o práci častěji než dospělí pracovníci. Naopak nárůst v roce 2020 oproti roku 2019 byl zaznamenán v některých regionech v Rakousku a Německu, které se vyznačují duálním vzdělávacím systémem, a v Rumunsku, kde byla opatření COVID-19 méně restriktivní a měla menší dopad na ekonomiku než v ostatních jihoevropských a západoevropských zemích.

Mapa 3b

Míra zaměstnanosti mladých lidí (15–24 let), 2020

Zdroj: Eurostat (lfst_r_lfe2emprr).

Výzkum a vývoj (VaV)

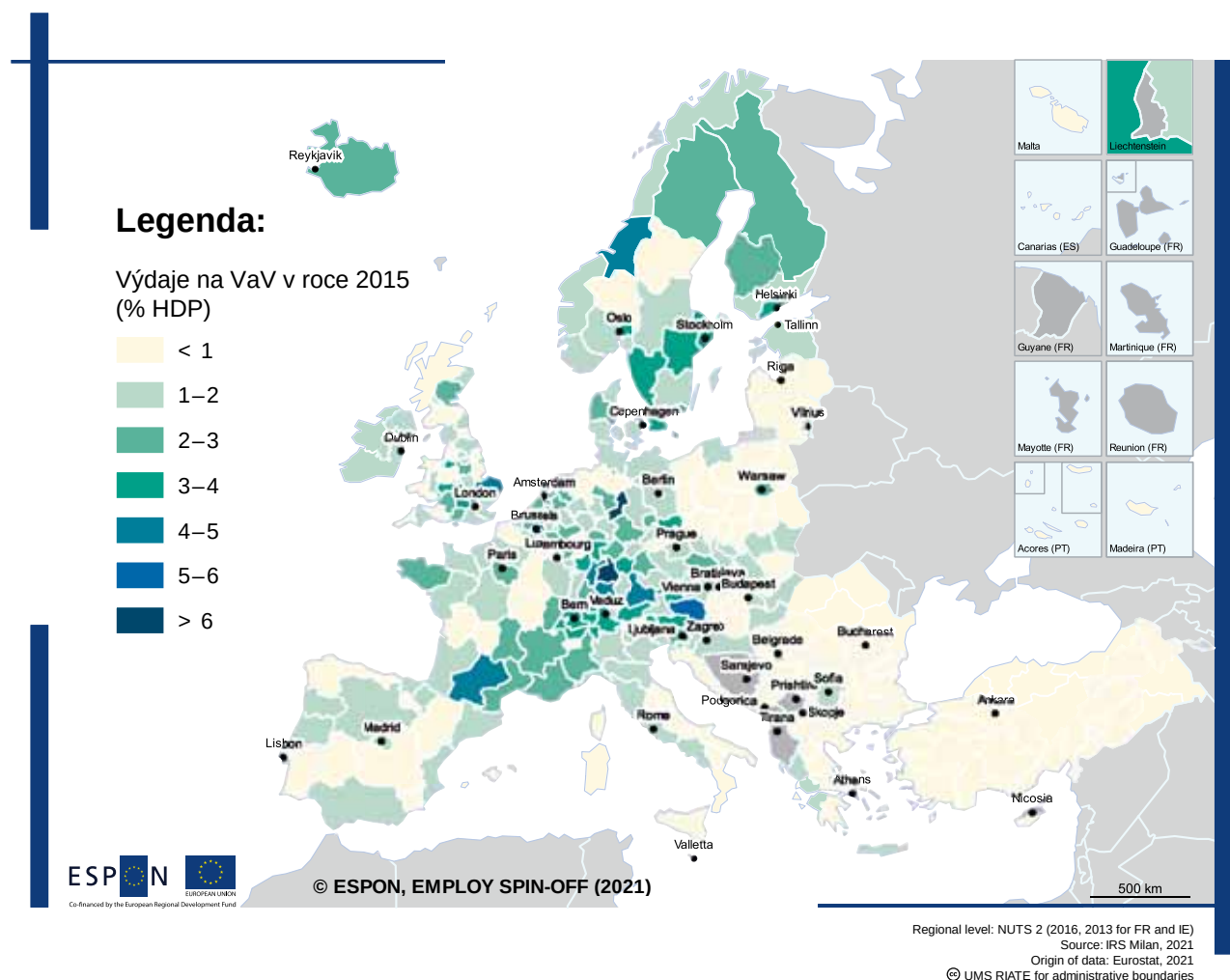
Činnosti v oblasti výzkumu a vývoje jsou dobrým ukazatelem přítomnosti znalostní ekonomiky. Z dosavadní empirické analýzy vyplývá, že celkové intramurální výdaje na VaV jsou v Evropě nerovnoměrně rozloženy. Koncentrují se zejména v metropolitních oblastech a v některých regionech ve střední Evropě, které mají nejvyšší celkové výdaje na VaV. Vysokou úroveň investic a výdajů na VaV mají regiony ve skandinávských zemích, zatímco „méně rozvinuté“ regiony (kde HDP na obyvatele nedosahuje 75 %

průměru EU) a „přechodové“ regiony (kde se HDP na obyvatele pohybuje mezi 75 % a 90 % průměru EU) se vyznačují nižší úrovní výdajů na VaV.

Mapy 4a a 4b ukazují regionální rozložení výdajů na VaV v procentech HDP v roce 2015, resp. 2018. **Téměř všechny regiony zaznamenaly nárůst procentního podílu výdajů na VaV, i když stále přetrvávají velké regionální rozdíly.** Průměrná výše výdajů na VaV (v procentech HDP) v roce 2018 činila 1,7 % (oproti 1,6 % v roce 2015) a pohybovala se od minima 0,09 % (jihovýchodní část Rumunska)

Mapa 4a

Celkové výdaje na intramurální výzkum a vývoj (hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj) jako procento HDP (2015)

Zdroj: Eurostat (rd_e_gerdreg).

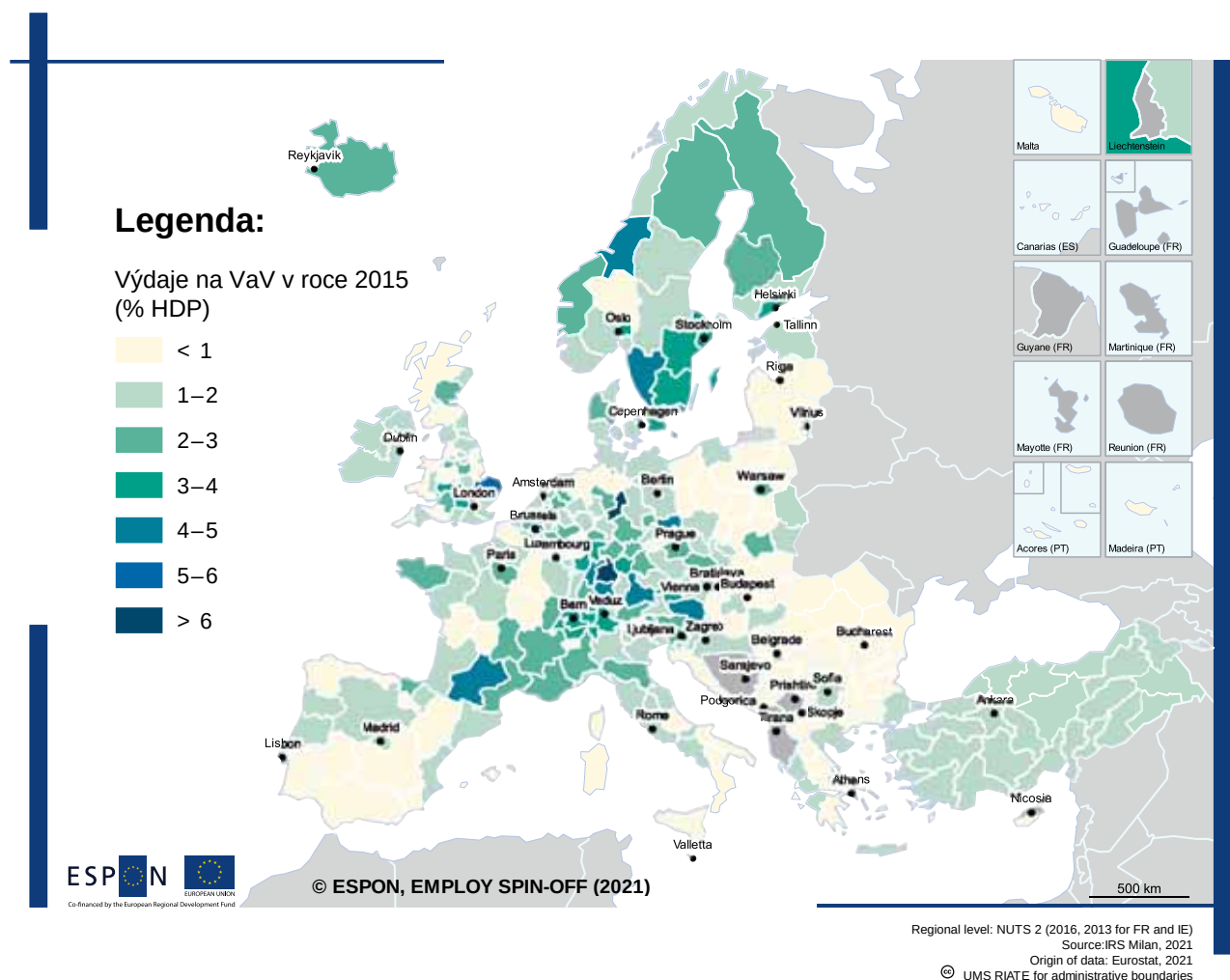
po maximum 8,5 % (Braunschweig, Německo). Regiony v severní a západní Evropě a partnerské státy programu ESPON vykazují vyšší incidenci výdajů na VaV než ostatní oblasti.

Pokud jde o **lidské zdroje v oblasti vědy a techniky**, mapy 5a a 5b ukazují zaměstnanost v technologických a znalostních odvětvích jako procento celkové zaměstnanosti v roce 2015, resp. 2020. Průměrný výskyt technolo-

gických a znalostních pracovníků celkově neustále roste a v roce 2020 dosahuje 3,9 %, což je o 0,5 procentního bodu více než v roce 2015. Nejvyšší průměrné procentní podíly vykazují opět severoevropské regiony a regiony partnerských států programu ESPON. Vysokou míru zaměstnanosti v technologických a znalostních odvětvích však vykazují i metropolitní regiony ve východní Evropě (Bratislava, Bukurešť, Budapešť a Praha).

Mapa 4b

Celkové výdaje na intramurální výzkum a vývoj (hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj) jako procento HDP (2018)

Zdroj: Eurostat (rd_e_gerdreg).

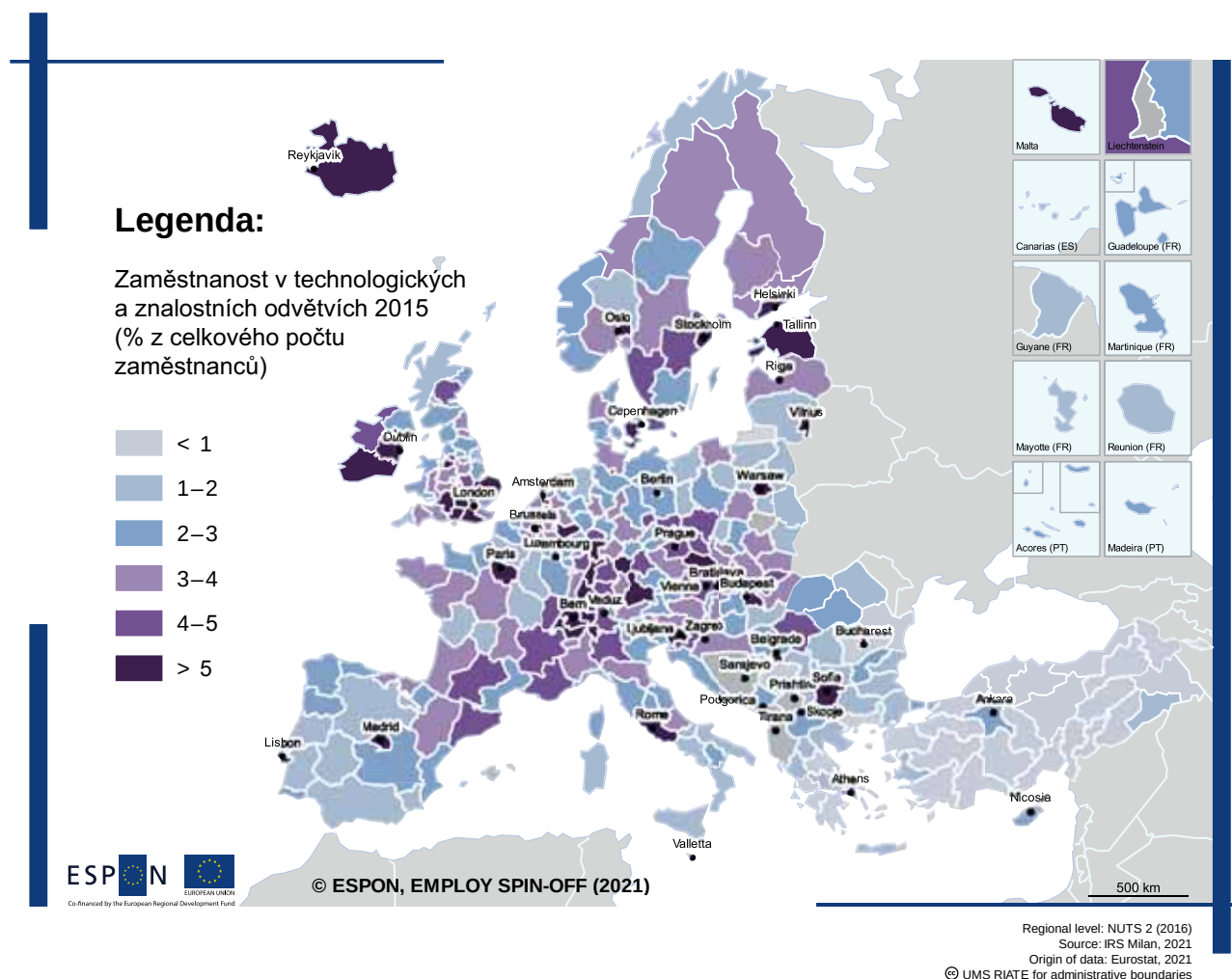
Potenciál znalostní ekonomiky v evropských regionech

Tabulka 1 a mapa 6 představují aktualizované seskupení regionů EU⁴⁾ podle potenciálu dalšího rozvoje znalostní ekonomiky v letech 2018–2020 v závislosti na podmínkách trhu práce a ekonomiky a přítomnosti vysoce kvalifikovaného a vzdělaného obyvatelstva.⁵⁾ V návaznosti na analýzu ESPON EMPLOY je klasifikace založena na výběru dostupných regionálních ukazatelů pro každou z následujících čtyř hlavních dimenzí:

- **trh práce** (míra nezaměstnanosti, vzdělávání nebo odborné přípravy (18–24 let), míra zaměstnanosti mladých lidí (15–24 let), míra zaměstnanosti dospělých (25–64 let), míra nezaměstnanosti mladých lidí (15–24 let), míra nezaměstnanosti dospělých (25 let a více);
- **migrace a dynamika obyvatelstva** (hrubá míra přirozené změny, hrubá míra čisté migrace, index stárí);
- **potenciál znalostní ekonomiky** (celkové výdaje na intramurální výzkum a vývoj (hrubé výdaje na výzkum

Mapa 5a

Podíl zaměstnanosti v technologických a znalostních odvětvích na celkové zaměstnanosti (2015)

Zdroj: Eurostat (htec_emp_reg2).

4) Aktualizovaná klasifikace zahrnuje také Island, Srbsko, Švýcarsko a Turecko.

5) Podle vybraných ukazatelů znalostní ekonomiky byly regiony rozděleny na metropolitní oblasti založené na znalostní ekonomice a regiony spojené se znalostní ekonomikou (oblasti s ukazatelem znalostní ekonomiky, který je nad průměrem a roste), regiony s potenciálem v oblasti znalostní ekonomiky (ukazatele znalostní ekonomiky mírně pod průměrem EU, ale s pozitivním trendem) a regiony s nízkým/žádným potenciálem v oblasti znalostní ekonomiky.

a vývoj) jako procento HDP, lidské zdroje (pracovníci a příliv studentů) ve vědě a technice, procento obyvatelstva ve věku 30–34 let s terciárním vzděláním)⁶⁾

- **kontextový ukazatel** reprezentovaný regionálním HDP (ve standardu kupní síly) na obyvatele.

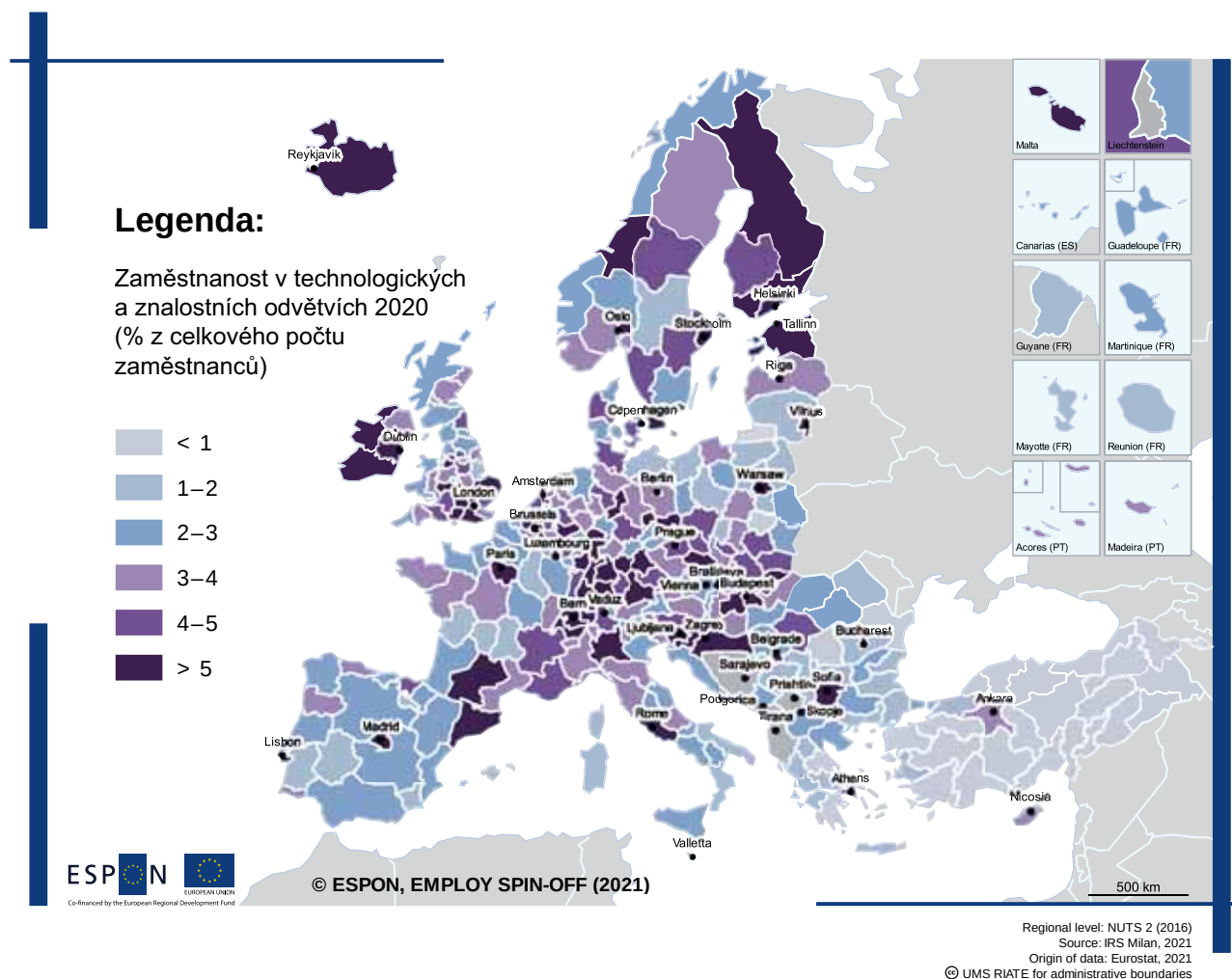
Pomocí algoritmu K-means bylo analýzou stanoveno pět⁷⁾ různých shluků oblastí, které poskytly nejlepší reprezen-

tativnost a spolehlivost, přičemž každý z nich byl dobře identifikován podle hodnot znaků a byl stabilní s ohledem na odchylky ve výpočtech.

Geografické znázornění získaných pěti shluků je uvedeno na mapě 6, zatímco v tabulce 1 jsou uvedeny jak průměrné hodnoty ukazatelů klastru v rámci každého shluku, tak globální průměr.

Mapa 5b

Zaměstnanost v technologických a znalostních odvětvích jako procento celkové zaměstnanosti (2020)

Zdroj: Eurostat (htec_emp_reg2).

6) Ukazatel počtu patentových přihlášek (na milion obyvatel) není do klastru zahrnut, protože údaje jsou k dispozici pouze do roku 2012.
7) Testovali jsme řešení od tří do osmi skupin a provedli jsme také předběžnou hierarchii klastrů.

Klaster 1 – silně atraktivní metropolitní oblasti a centra finančních služeb se sídlem v regionech znalostní ekonomiky

Tato skupina 39 regionů se vyznačuje přítomností velkých evropských metropolí a center finančních služeb. Hlavními metropolitními oblastmi jsou Amsterdam, Berlín, Dublin, Hamburk, Londýn, Lucemburk, Oslo, Paříž, Stockholm a Curych, ale také Budapešť, Madrid a Praha. V tomto shluku vykazují všechny proměnné výrazně pozitivní hodnoty, které jsou mnohem vyšší než hodnoty ostatních regionů a evropského průměru: HDP na obyvatele přes 50 000 EUR, nejvyšší úroveň dosaženého vzdělání v Evropě, minimální hodnoty celkové nezaměstnanosti a nezaměstnanosti mladých lidí a velmi vysoká míra zaměstnanosti. Tyto regiony také vykazují nejvyšší průměrné a rostoucí hodnoty ukazatelů znalostní ekonomiky ve srovnání s průměrnými hodnotami v letech 2013–2015.

Demografické ukazatele vykazují pro Evropu neobvyklou situaci: kladnou míru přirozené změny obyvatelstva (2,8 %) a vysokou míru čisté migrace (5,4 %), přestože vykazují negativní trend ve srovnání s průměrem let 2013–2015, doprovázenou mírou závislosti ve stáří (měřenou jako podíl obyvatel starších 65 let na obyvatelstvu v produktivním věku), která je nižší než průměr EU.

Spolu s regiony v klasteru 2 (viz níže) představují tyto městské oblasti skutečný motor Evropy a hlavní cíle imigrace.

Klaster 2 – atraktivní regiony a regiony se znalostní ekonomikou

Tento shluk se skládá ze 121 oblastí, které se vyznačují silným inovačním impulzem. Výdaje na výzkum a vývoj v poměru k celkovému HDP jsou vyšší než průměr (2,1 % oproti 1,6 %) a střední HDP na obyvatele je o 6 000 EUR vyšší než evropský průměr, i když je stále mnohem nižší než u klasteru 1.

Podmínky na trhu práce jsou dosti podobné podmínkám metropolitních oblastí v klasteru 1 a podíl osob ve věku 30–34 let s terciárním vzděláním se rovná evropskému průměru.

Celkově je tento klaster druhou nejvýznamnější skupinou regionů z hlediska hospodářských podmínek a podmínek na trhu práce a silným lákadlem pro příliv přistěhovalců s vysokou kladnou čistou mírou migrace (4,1 %) – i když v menší míře než je tomu u regionů v klasteru 1 – která kompenzuje zápornou míru přirozené změny obyvatelstva (-0,9 %).

V tomto klasteru vykazují všechny ukazatele výrazné zlepšení oproti období 2013–2015.

Z geografického hlediska tento klaster zahrnuje Rakousko, Dánsko, Vlámsko (Belgie), Německo, severní Itálii, některé skandinávské regiony a Spojené království.

Klaster 3 – méně atraktivní regiony s potenciálem ve znalostní ekonomice

Tato skupina 104 regionů je tvořena dvěma odlišnými bloky regionů, které jsou od sebe geograficky vzdálené, ale z ekonomického a demografického hlediska podobné. Hlavními regiony jsou na jedné straně Francie, střední Itálie, Portugalsko a severní Španělsko a na druhé straně východní regiony EU, jakými jsou Bulharsko, Polsko, Rumunsko a regiony západního Balkánu, pro které jsou data k dispozici s výjimkou hlavních měst.

Tento klaster vykazuje horší ekonomické podmínky a podmínky na trhu práce než předchozí klaster: úroveň zaměstnanosti je pod průměrem EU a míra nezaměstnanosti je mírně nad ním, příjem na obyvatele nedosahuje 25 000 EUR. Ukazatele znalostní ekonomiky jsou mírně pod průměrem EU, i když ve srovnání s lety 2013–2015 vykazují pozitivní trend. Pokud jde o demografické podmínky, tyto regiony se vyznačují stabilním počtem obyvatel s kladnou mírou čisté migrace (2,3 %), která kompenzuje zápornou míru přirozené změny obyvatelstva (-2 %), ale s vysokým a rostoucím indexem stáří.

Klaster 4 – vylidňování regionů s nízkým potenciálem znalostní ekonomiky

Tento klaster tvoří regiony s nejvýraznější hospodářskou krizí (celkem 37), které se rovněž vyznačují trhy práce se strukturálními problémy a dynamikou vylidňování. Geograficky se nacházejí na jižních hranicích Evropy podél Středozemního moře.

Tento klaster tvoří vysílající regiony, což jsou regiony se zápornou čistou mírou migrace (-0,5 %). Kromě toho je zde záporná míra přirozené změny obyvatelstva (-1,2 %), i když je nižší než u regionů ve klasteru 3.

Průměrný HDP na obyvatele v těchto regionech dosahuje pouze 62 % průměru EU. Tyto regiony také vykazují v průměru nejnižší hodnoty ukazatelů znalostní ekonomiky a nejhorší podmínky na trhu práce a v socioekonomické oblasti. Průměrná míra zaměstnanosti (25–64 let) je pouze 61,2 % ve srovnání se 79,7 % v klasteru 1, zatímco zaměstnanost mladých lidí (15–24 let) je pouze 15 % ve srovnání s více než 40 % v klasteru 1 a 2. Průměrná míra zaměstnanosti (25–64 let) je v těchto regionech nižší než v klasteru 2. Navíc míra nezaměstnanosti mladých lidí dosahuje 42 %.

Klastr 5 – regiony bez potenciálu ve znalostní ekonomice a s pozitivní demografickou bilancí

Do tohoto klastru patří pouze turecké regiony a francouzský zámořský departement Francouzská Guyana, které vykazují velmi odlišné rysy od ostatních evropských regionů. Tyto regiony vykazují horší ekonomické podmínky a podmínky na trhu práce než ostatní evropské regiony,

s velmi nízkými hodnotami ukazatelů souvisejících se znalostní ekonomikou a celkově negativním trendem ve srovnání s průměrem let 2013–2015. Vyznačují se však velmi rychlým vnitřním demografickým růstem s nejvyšší kladnou mírou přirozené změny obyvatelstva (9,8 %) a kladnou mírou čisté migrace (3,5 %), která je pravděpodobně způsobena vnitřním stěhováním. Je zajímavé, že tyto regiony zaznamenávají lepší hodnoty ukazatelů trhu práce pro mladé lidi než ekonomicky nejpostiženější regiony EU v klastru 4.

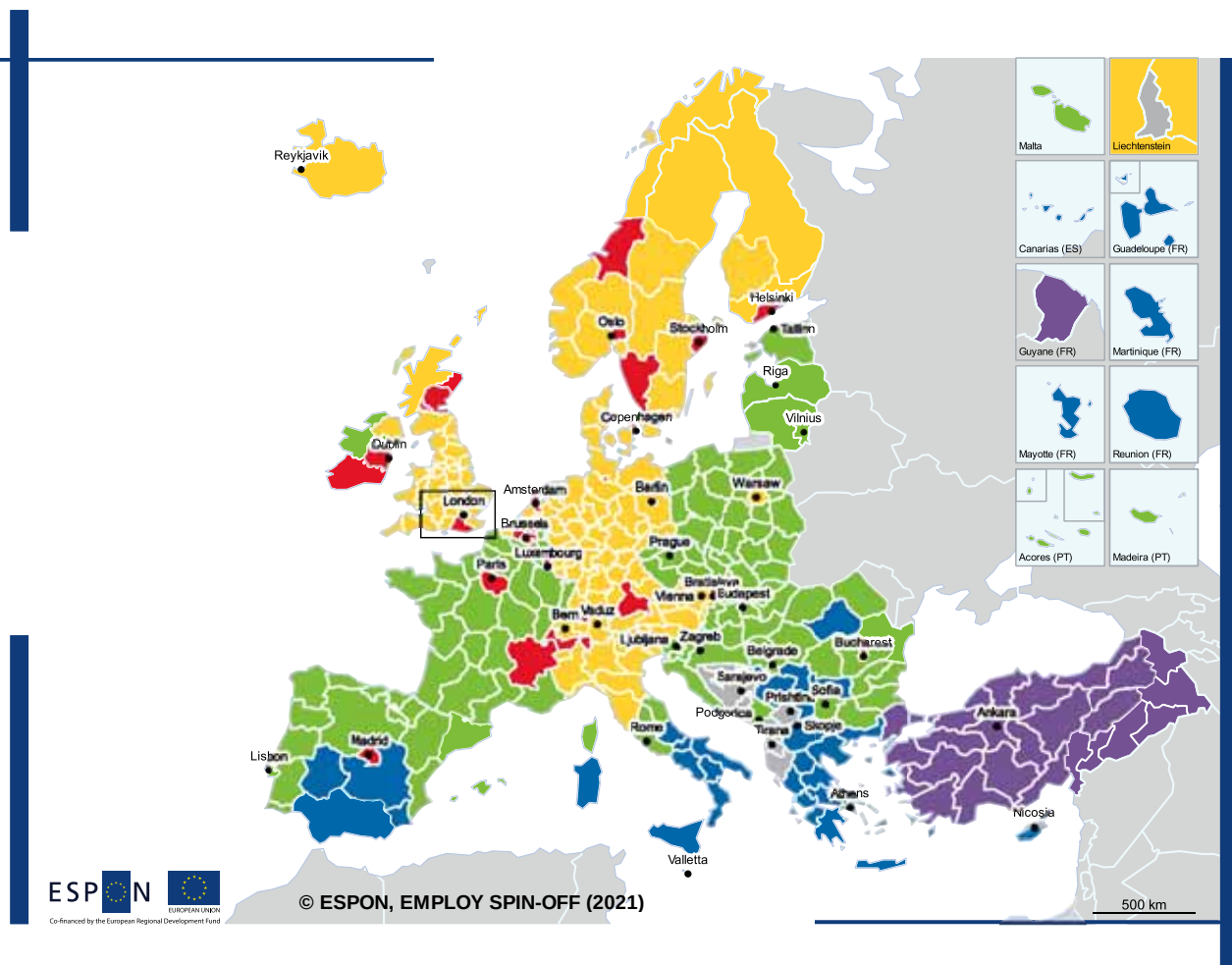
Tabulka 1
Výsledky klastrové analýzy (2018–2020)

INDIKÁTOR	KLASTR 1	KLASTR 2	KLASTR 3	KLASTR 4	KLASTR 5	PRŮMĚR
Bez zaměstnání, míra nezaměstnanosti (18–24 let)	10.2	10.2	14.0	26.7	33.4	15.2
Míra zaměstnanosti mladých lidí (15–24 let)	79.7	80.3	74.3	61.2	54.3	74.0
Míra zaměstnanosti (25–64 let)	41.0	49.3	27.2	15.0	31.5	36.0
Míra nezaměstnanosti mladých lidí (15–24 let)	13.5	10.6	17.8	42.0	23.3	17.8
Míra nezaměstnanosti (25 let a více)	4.4	3.4	5.7	15.6	10.4	6.2
Hrubá míra přirozené změny	2.8	-0.9	-2.0	-1.2	9.8	0.1
Hrubá míra čisté migrace	5.4	4.1	2.3	-0.5	3.5	3.3
Míra závislosti na stáří	25.8	33.3	31.2	31.1	13.9	29.9
Celkové intramurální výdaje na výzkum a vývoj (hrubé výdaje na výzkum a vývoj) jako procento HDP	2.7	2.1	1.1	0.7	1.0	1.6
Podíl obyvatelstva ve věku 30–34 let s terciárním vzděláním	57.4	39.4	38.1	33.0	28.4	39.5
Lidské zdroje (ve vědě a technice, procento aktivního obyvatelstva)	60.3	48.5	40.7	32.8	26.4	43.8
HDP v běžných tržních cenách (ve standardu kupní síly na obyvatele) – EUR	51 758	33 572	22 340	17 936	15 574	28 927

Zdroj: Vlastní výpočty na základě údajů Eurostatu.

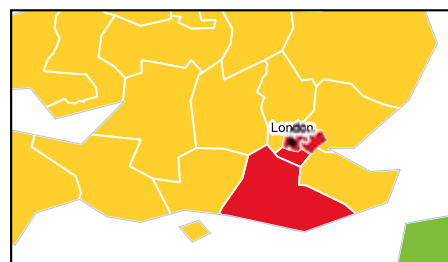
Mapa 6

Klastrová analýza – regionální klasifikace podle podmínek na trhu práce, potenciálu znalostní ekonomiky, dynamiky obyvatelstva a migrace a kontextových ukazatelů (2018–2020)

Legenda:

Klastrová analýza znalostní ekonomiky (2018–2020)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Regional level: NUTS 2 (2016)
Source: IRS Milan, 2021
Origin of data: Eurostat, 2021
© UMS RIATE for administrative boundaries

Zdroj: Vlastní výpočty na základě údajů Eurostatu.

5

Politická doporučení

Hospodářské sblížení regionů je jedním z hlavních politických cílů EU. Cílem politiky soudržnosti je zejména podpora růstu se silným zaměřením na méně rozvinuté oblasti, a to přidělováním větších finančních prostředků na investice v regionech, které byly označeny za zaostávající. K dosažení svých cílů poskytuje podporu v široké škále politických oblastí, které lze rozdělit do pěti velkých skupin: výzkum a inovace, podpora podniků, infrastruktura, lidský kapitál a podpora administrativní a institucionální kapacity.

K řešení výše uvedených problémů se **politika soudržnosti a národní/regionální strategie zaměstnanosti stále více zaměřují na podporu znalostní ekonomiky**, například prostřednictvím pobídek pro výzkum a vývoj a pro rozvoj informačních a komunikačních technologií/digitálního rozvoje, zvýšením účasti na terciárním vzdělávání, přilákáním kvalifikovaných migrantů a podporou návratu kvalifikovaných pracovníků žijících v zahraničí. To je v souladu s úsilím EU v posledních letech podporovat rozvoj ekonomik založených na znalostech a inovacích prostřednictvím stěžejních politik, jako je program EU 2020 pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění [European Commission, 2020d]. Namísto pouhé podpory investic do výzkumu a vývoje, inovací a digitalizace **by se však politika soudržnosti měla zaměřit na snížení strukturálních rozdílů, které činí některé regiony v očích pracovníků a investorů méně atraktivními než jiné**. Atraktivitu regionů ovlivňují hospodářské, demografické a sociální podmínky, včetně kvality veřejné správy, veřejných služeb, politik začleňování a místního politického a sociálního klimatu [ESPON, 2019]. **Investice by se měly zaměřit na zhodnocení stávajících místních znalostí a aktiv, aby se místa stala atraktivními pro život a pro podnikatelské příležitosti, pro poskytování dostupných služeb a infrastruktury obecného zájmu, podporu horizontální a vertikální spolupráce mezi zúčastněnými stranami (zejména univerzitami a malými a středními podniky) a pro překonávání rozdílů mezi venkovem a městy**. Přizpůsobení opatření vyžaduje dobrou znalost regionálního kontextu, integraci různých opatření podle místních potřeb a schopnost nalézat nová řešení. Účinnost těchto opatření navíc do značné míry závisí na kvalitě národních a místních institucí a aktérů. **Pro snížení**

regionální nerovnováhy je rovněž zásadní znovu získat ztracené dovednosti emigrantů prostřednictvím opatření na podporu cirkulace mozků, návratové migrace a/nebo strategií diaspor, které usnadňují návrat vysoce kvalifikovaných emigrantů a/nebo jejich přínos pro zemi/region původu prostřednictvím vytváření znalostních sítí a remitencí. Některé jihoevropské a východoevropské země vypracovávají **národní a regionální strategie, které mají motivovat vysoce kvalifikované migranty k návratu do země/regiónu původu**, například nabídkou daňových pobídek nebo pracovních příležitostí a rozvojem vztahů s občany v zahraničí, tzv. strategie diaspor [European Commission, 2020a].⁸⁾

Studie ESPON EMPLOY identifikovala pět potenciálních strategií, které by mohly být použity ke stimulaci hybných sil znalostní ekonomiky na základě územních aktiv. Tyto strategie budou ještě relevantnější po pandemii COVID-19.

Budování znalostní ekonomiky

Poskytování peněžních nebo nepeněžních pobídek, jako jsou daňové odpočty, granty, služby nebo jiné pobídky, k přilákání (vysoce kvalifikovaných) pracovníků, podniků nebo výzkumných center. Pobídky často podporují propagaci klastrů univerzit a podniků. Očekává se, že pravidelná a úzká interakce podporovaná v rámci systému klastrů zlepší spolupráci mezi subjekty, které dříve nespolečně spolupracovaly.

- Vytvoření „**strategie oáz**“, která se **zaměří pouze na nejúspěšnější, nejdynamičtější a nejrozdílnější odvětví regionu**. Zainteresované subjekty (stakeholders) tohoto odvětví jsou motivovány ke spolupráci na dosažení společných cílů, kterými jsou podpora inovací a podpora hospodářského rozvoje.
- Návrh rozvojových strategií, které se mohou orientovat na „**tvorbě magnetu**“, tj. **přilákání vysoce kvalifikovaných pracovníků** využitím některých jedinečných zdrojů území.

8) ESPON [2018, s. 52–53] uvádí příklady politik cirkulace a návratu mozků přijatých v členských státech EU. Například v Chorvatsku má program „**Překračování hranic – vědecká spolupráce**“ usnadnit návrat vědců z chorvatské diaspor prostřednictvím vytváření sítí mezi chorvatskými vědci a odborníky působícími v zahraničí. V Estonsku poskytuje portál „**Talents Back Home!**“ estonským migrantům informace o možnostech zaměstnání v jejich domovské zemi. V Rumunsku je cílem programu „**Diaspora Start-up**“, který byl zahájen v roce 2016 a který spravuje rumunské ministerstvo zahraničních věcí, motivovat rumunské podnikatele v zahraničí k investicím v Rumunsku. V Bulharsku se **národní strategie v oblasti migrace, azylu a integrace (2011–2020)** snaží mimo jiné přilákat zpět bulharské migranty, kteří emigrovali v posledních dvou desetiletích. V Maďarsku byl na jaře 2015 zahájen program „**Youth, Come Home**“, který má pomoci mladým Maďarům při návratu ze zahraničí domů tím, že jim poskytne příspěvky na bydlení a pracovní příležitosti v Maďarsku. V Polsku byl v roce 2008 zaveden **zákon o zrušení daní**, jehož cílem bylo zamezit dvojímu zdanění polských migrantů, zavést daňové úlevy a investiční příspěvky, granty na individuální transfer technologií a podporu uznávání vzdělání a kvalifikace získané v zahraničí a zajistit snadnější získání nebo obnovení polského občanství.

- Tvorba příležitosti pro znalostní ekonomiku prostřednictvím rozvoje měst tím, **že se vytvoří fyzické prostředí, které usnadní spolupráci mezi vědou a průmyslem.** Podpora vnímání příležitostí pro mladé odborníky pracovat v inovativních podnicích v regenerovaných a/nebo nově rozvíjených oblastech.
- Ustavení regionální značky pomocí sloganů a hashtagů.
- Zpracování celkové strategie znalostní ekonomiky, která bude těžit z podpory vertikální a horizontální spolupráce mezi zainteresovanými subjekty (zejména univerzitami a malými a středními podniky), jakož i územími, a to prostřednictvím finančních pobídek, technické pomoci, vytváření sítí nebo formálních struktur podporujících interakce mezi různými subjekty.

Zvyšování atraktivity regionů

Pokud jde o obecnější přitažlivost regionů, je třeba vypracovat explicitní „mobilizační strategii“. To vyžaduje, aby města a regiony zhodnotily svou pozici z hlediska vybavenosti, identifikovaly pozitivní a negativní faktory a následně vypracovaly politiky, které povedou ke změně. Lze zdůraznit dvě hlavní doporučení.

- **Posílit roli veřejných orgánů** a jejich schopnost strategicky podněcovat a řídit procesy mobilizace. To vyžaduje systém správy, který dokáže identifikovat stávající silné a slabé stránky územního kapitálu dané oblasti a vypracovat vhodnou mobilizační strategii pro posílení/rozvoj různých forem územního kapitálu. To také vyžaduje zapojení příslušných zainteresovaných subjektů/aktérů do koordinace činností různých úrovní správy.
- Rozvíjet schopnosti zainteresovaných subjektů mobilizovat aktiva v rámci víceúrovňové správy. Je nepravděpodobné, že by regiony a města disponovaly všemi zdroji/možnostmi potřebnými k realizaci mobilizační strategie, takže budou muset být schopny získat přístup ke zdrojům dostupným na národní úrovni a na úrovni EU a propojit je.

Rozvoj strategií pro diaspory

V kontextu globalizace, kdy se regiony stávají stále více propojenými, **lze funkční přístup aplikovat i na území, která nejsou prostorově sousedící, ale jsou propojena v celoevropském měřítku.** Lze zdůraznit následující doporučení.

- **Přijmout explicitní strategie pro diaspory** s cílem rozvíjet vzájemně výhodná strategická partnerství mezi zeměmi, která podporují návratovou migraci a motivují nevracející se migranty k investicím do rozvoje země/re-

gionu původu. Může to být prostřednictvím ekonomické podpory (např. remitencemi, přímými investicemi, turistikou diaspory), podpory vytváření znalostních sítí a investic do lidského kapitálu a sociálních investic.

- Strategie věnované posílení kvality života mohou mít dlouhodobý přínos, zejména tím, že podporují procesy návratu, kdy ti, kteří odešli do atraktivnějšího regionu, nakonec migrují zpět a přispívají k rozvoji prostřednictvím dovedností, znalostí a zdrojů získaných jinde. Klíčovou otázkou je **navázání spolupráce mezi původními a cílovými regiony, aby bylo možné lépe řídit migraci a zajistit dosažení oboustranně výhodných stavů.**

Uplatňování funkčního přístupu ve správě měst

Neexistuje žádný univerzální funkční přístup ke správě měst. Jde zde o proces dialogu, který zahrnuje aktéry z různých území, úrovní a rezortů. Existuje však mnoho politických a institucionálních kulturních bariér a překážek pro kooperativní územní správu, jejichž překonání v krátkodobém i dlouhodobém horizontu bude vyžadovat soustavnou činnost na různých politických úrovních. Teze politik ESPON „Řídící, plánovací a finanční nástroje ve službách polycentrického rozvoje“ poskytují řadu konkrétních doporučení, která ukazují způsoby, jak realizovat funkční přístup a spolupráci v praxi mezi různými správními úrovněmi a časovými horizonty.

- **Prostřednictvím koordinace politik.** Zintenzivnit koordinaci politik na úrovni EU v otázkách souvisejících s funkčními oblastmi spolupráce v různých měřítcích a různých interpretativních geografických oblastech (např. nadnárodní makroregiony, metropolitní oblasti, přeshraniční oblasti, nadnárodní oblasti, sítě měst, vazby mezi venkovem a městy) a způsoby, jakými je lze řešit v rámci programů EU. Taková spolupráce by mohla být v krátkodobém až střednědobém horizontu stimulována většími pobídkami politiky soudržnosti. Na národní úrovni vytvořit zastřešující politický rámec a pokyny k posílení zapojení regionálních a místních orgánů do dlouhodobých iniciativ v oblasti řízení a plánování spolupráce na různých funkčních úrovních.
- **Prostřednictvím financování.** Na úrovni EU zlepšit vertikální koordinaci různých zdrojů financování při správě politiky soudržnosti a programů po roce 2020, aby byla v krátkodobém až střednědobém horizontu zaručena větší soudržnost agend na různých úrovních správy a plánování. Na národní úrovni vyčlenit finanční pobídky na podporu vytváření sítí, koordinace a vazeb mezi obcemi s cílem podpořit dlouhodobější spolupráci.

- **Prostřednictvím budování kapacit, vytváření územních sítí a sdílení znalostí.** Na úrovni EU se důrazněji zabývat nedostatečně prozkoumaným fenoménem vytváření územních sítí a spolupráce a územního plánování, zejména dopadem odvětvových právních předpisů EU a nástrojů financování na utváření územní správy a územního plánování na regionální, metropolitní a místní úrovni. Na národní úrovni napomáhat šíření osvědčených postupů a sdílení poznatků o využívání a přínosech nástrojů spolupráce při správě a plánování na podporu polycentrického rozvoje.

Řešení rozsáhlého využívání práce na dálku v období po přijetí směrnice COVID-19.

Možnost, že rozšířená práce na dálku zůstane trvalým rysem budoucího pracovního prostředí po krizi COVID-19 vyžaduje **posílení politických strategií a finanční podpory pro řešení socioekonomických a územních důsledků digitalizace.** To by mělo posílit pracovní příležitosti, které tato nová forma práce nabízí, a zmírnit případné negativní dopady.

Jak již bylo zmíněno, TICTM může přispět ke vzniku nových pracovních míst a sociálních nerovností mezi těmi, kdo mohou pracovat na dálku, a těmi, kdo nemohou. Instituce na evropské a národní úrovni by měly **vypracovat politické strategie, které by se zabývaly společenskými důsledky extenzivního využívání TICTM,** a jejichž cílem by bylo zlepšit příležitosti, které tato forma práce nabízí, a zvýšit úroveň sociálního začlenění v současnosti marginalizovaných skupin a území. Tyto strategie by se měly zabývat digitálními rozdíly a jejichmi důsledky pro prostorové a sociální nerovnosti a měly by zajistit široký přístup ke kvalitnímu a cenově dostupnému širokopásmovému a vhodnému vybavení ICT, včetně podpory vytvá-

ření sousedských co-workingových prostor a služeb péče o děti a přepracování politik bydlení, mobility a územního plánování.

Politiky v oblasti dovedností jsou zejména dobře zakotveny v klíčových evropských strategiích pro transformaci a v programech na překonání krize COVID-19. Zelený nový úděl, digitální agenda pro Evropu a zejména program EU „Nová generace“, který byl vytvořen v reakci na krizi COVID-19, obsahují zvláštní oddíly nebo možnosti financování politik v oblasti dovedností.

Investice do vyššího vzdělávání a odborné přípravy jsou tedy klíčové pro udržení konkurenceschopnosti v kontextu rostoucí relevance znalostní ekonomiky a rostoucí konkurence, ale také kvůli možnosti pracovat na dálku. To je zároveň zásadní pro řešení nerovnosti a vyloučení, neboť vyšší úroveň vzdělání zlepšuje zaměstnatelnost znevýhodněných skupin a snižuje riziko chudoby v průběhu života. To má zásadní význam zejména v regionech s nižšími ukazateli znalostní ekonomiky a vyšší mírou nezaměstnanosti a neaktivity. Současně by se politická rozhodnutí měla zaměřit na podporu atraktivitu méně rozvinutých oblastí pro podniky a investice, aby se zabránilo nesouladu mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi a „odlivu mozků“.

Z jiného pohledu jsou veřejné politiky a spolupráce mezi sociálními partnery zásadní pro zajištění toho, aby nové, efektivní a blahobyt zvyšující pracovní metody, které se objevily během pandemické krize, byly zachovány a rozvíjeny i po skončení fyzické distance. Aby se maximalizovaly přínosy pro produktivitu a blahobyt, které jsou spojeny s využíváním rozsáhlejší práce na dálku, měly by vlády **podporovat investice do fyzické a manažerské kapacity firem a pracovníků pro práci na dálku.** Měly by se také zabývat potenciálními obavami o pohodu pracovníků a dlouhodobějšími inovacemi souvisejícími zejména s nadměrným snižováním počtu pracovních míst [OECD, 2020].

Literatura

Baccaïni, B. (2007), 'Inter-regional migration flows in France over the last fifty years', *Population*, 62(1): 139–155 (https://www.cairn-int.info/article-E_POPU_701_0143--inter-regional-migration-flows-in-france.htm).

Batut, C. and Tabet, Y. (2020), 'What do we know about the economic effects of remote work?', Direction générale du Trésor, Trésor-Economics, 270 (<https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/7b3be9a0-7f07-4c7b-b5f9-85319aa7d02b/files/1527a501-7e52-4f7b-8dca-ba8a18f5a20d>).

Bentolila, S., Cahuc, P., Dolado, J.J. and Le Barbanchon, T. (2012). „Two-tier labour markets in the Great Recession: France versus Spain.“ *The Economic Journal* 122, no. 562 (2012): F155-187. Accessed July 30, 2021. <http://www.jstor.org/stable/23271737>.

Daugeliene, R. (2007), 'The peculiarities of knowledge workers migration in Europe and the world', *Engineering Economics*, 53(3).

Delventhal, M. J. and Parkhomenko, A. (2021), 'Spatial implications of telecommuting' (http://www.andrii-parkhomenko.net/files/DelventhalParkhomenko_Telecommuting.pdf).

ESPON (2018), 'The geography of new employment dynamics in Europe' (<https://www.espon.eu/employment>).

ESPON (2018), 'Governance, planning and financial tools in support of polycentric development' (<https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Policy%20Brief%20Polycentric%20development%20tools.pdf>).

ESPON (2019), 'Addressing labour migration challenges in Europe' (<https://www.espon.eu/labour-migration>).

Eurofound (2018), *Employment Effects of Innovation Support*, Luxembourg: Publications Office of the European Union (<https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2018/employment-effects-of-innovation-support>).

Eurofound (2020), 'Living, working and COVID-19 data' (<https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19>).

European Commission (2020a), *Annual Report on Intra-EU Mobility 2020*, Luxembourg: Publications Office of the European Union (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ab706f9b-74bf-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-208579816>).

European Commission (2020b), *Broadband Coverage in Europe 2019 – Mapping progress towards the coverage objectives of the Digital Agenda*, Luxembourg: Publications Office of the European Union (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/broadband-connectivity>).

European Commission (2020c), *Digital Economy and Society Index (DESI) Report 2020*, Brussels: European Commission (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>).

European Commission (2020d), *Communication from the Commission – Europe 2020 – A strategy for smart, sustainable, inclusive growth*, COM(2010) 2020 final, Brussels, 3.3.2020. (<https://bit.ly/3Atq8c9>)

European Parliament (2021), *The Impact of Teleworking and Digital work on Workers and Society*, Brussels: European Union ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662904/IPOL_STU\(2021\)662904_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662904/IPOL_STU(2021)662904_EN.pdf)).

Eurostat (2020a), 'Digital economy and society statistics – Households and individuals' (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals; accessed 14 October 2020).

Eurostat (2020b), 'Education and training statistics at regional level' (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Education_and_training_statistics_at_regional_level#Educational_attainment).

Eurostat (2021), 'Digital economy and digital society statistics at regional level' (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_digital_society_statistics_at_regional_level&oldid=499717).

Garcia Pires, A. (2015), 'Brain drain and brain waste', *Journal of Economic Development*, 40(1) (<http://www.jed.or.kr/full-text/40-1/1.pdf>).

Grubanov-Boskovic, S., Mazza, J. and Belmonte, M. (2020), *Foreign Degrees, Region of Birth and Under-utilisation of Tertiary Education in the EU*, Luxembourg: Publications Office of the European Union (<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC119361>).

ILO (2016), *Final Report – Global Dialogue Forum on the Challenges and Opportunities of Teleworking for Workers and Employers in the ICTs and Financial Services Sectors (24–26 October 2016)*, Geneva: ILO (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/meetingdocument/wcms_547099.pdf).

Kraatz S. (2020), 'Skills and jobs for future labour markets – European policies and skills agenda 2010–2020', Luxembourg: Policy Department for Scientific, Economic and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies (https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642385/IPOL_BRI%282020%29642385_EN.pdf).

López-Igual, P. and Rodríguez-Modroño, P. (2020), 'Who is teleworking and where from? Exploring the main determinants of telework in Europe', *Sustainability*, 12(21): 8797 (<https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/8797>).

Milasi, S., Bisello, M., Hurley, J., Sostero, M. and Fernández-Macías, E. (2020), 'The potential for teleworking in Europe and the risk of a new digital divide', *Vox EU/CEPR*, 14 August 2020 (<https://voxeu.org/article/potential-teleworking-europe-and-risk-new-digital-divide>).

OECD (2020), 'Productivity gains from teleworking in the post COVID-19 era: How can public policies make it happen?' (<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/productivity-gains-from-teleworking-in-the-post-covid-19-era-a5d52e99/>).

Sostero, M., Milasi, S., Hurley, J., Fernández-Macías, E. and Bisello, M. (2020), *Teleworkability and the COVID-19 Crisis: A new digital divide?*, JRC121193, Seville: Joint Research Centre, European Commission (<https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc121193.pdf>).

Todisco, E., Brandi, M. C. and Tattolo, G. (2003), 'Skilled migration: A theoretical framework and the case of foreign researchers in Italy', *Flinders University Languages Group Online Review*, 1(3) (https://dspace2.flinders.edu.au/xmlui/bitstream/handle/2328/175/fulgor_v1i3_todisco.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

ESPON EGTC
4 rue Erasme
L-1468 Luxembourg
Lucembursko
tel. +352 20 600 280
e-mail: info@espon.eu
www.espon.eu

ESPON EGTC je jediným příjemcem kooperačního programu ESPON 2020. Jedinou operaci v rámci tohoto programu realizuje ESPON EGTC a spolufinancuje Evropský fond pro regionální rozvoj, členské země EU, Spojené království a partnerské země Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.

Obsah této publikace nemusí reflektovat názory členů Monitorovacího výboru programu ESPON 2020.

Redakční tým:
Manuela Samek Lodovici, Serena Druifuca, Monica Stefania Patrizio
a Alessandra Crippa – IRS
Michaela Gensheimer, Wiktor Szydarowski a Silvia Pierik – ESPON EGTC

ISBN: 978-2-919816-01-9 (anglická verze)
ISBN: 978-80-7663-022-2 (česká verze)
© ESPON 2021

Anglické vydání:
ESPON EGTC, srpen 2021
České vydání:
Ústav územního rozvoje, říjen 2021

Překlad: Lubor Fridrich

Redakce české verze: Lubor Fridrich a Milada Hroňková

Přetisk povolen, pokud je uveden zdroj
a jeden výtisk odeslán na adresu ESPON EGTC